علامه پوهاند عبدالحی حبیبی ۲۰۱۷/۰۵/۰۲

په پښتو ادب کي د مېرمني برخه

څلورمه برخه

پښتنه مېرمن د پښتنو د ټولني او اجتماعي سازمان شمزۍ وه، د کهاله ترتیب او د کور اداره ټوله په مېرمني اړه لرله. د نارینه وو او زلمو کار زراعت ، مالداري، حرفت، او د وطن دفاع وه. خو د ضرورت پر وخت مېرمني په دغو کارو کښي هم برخه درلوده، په کښت کښي به د مېړو سره اوږه پر اوږه ولاړه وه، د مالدارۍ د محصولاتو او لبنیاتو څخه ګټه بیا ددې په لاس وه، او لاسي صنایع ئې روزله او بیا به هم دغه پښتنه مېرمن د وطن د دفاع پر میدان له مېړو او زلمو سره توره په لاس ولاړه وه. پوهنه او ادب خو هر وخت د امن او سلامتۍ په غېږ کښي روزل کیږي مګر د پښتنو تاریخي سرنوشت داسي کړکېچن ۇ، چي د دوي پېړۍ، پېړۍ د آزادۍ په جنګ او وطني دفاع کښي تېري سویدي. نو لکه پښتنو چي د پوهني او ادب او آرټ پالني ته وخت او فرصت نه درلود، پښتنه مېرمن هم د زماني ناخوالو او د تاریخ ظالمو څپو کښي هسي سره را نښتې وه چي د لوستني او پوهني وسایل ئې کورټ نه لرله، او ددې کورنی چاپېر له دغو شیانو څخه تش ۇ. خو بیا هم که د پښتو مدون او نامدون ادب ته ځیر سو، نو د پښتني مېرمني برخه په ادبي روایاتو کښي مومو ، او داسي ښکاري چي دې مظلومي ډلي، د پښتو ادب په روزنه کښي هم لاس درلود، او کله کله له مېرمنو څخه هم د پښتو ادب پر آسمان روښانه ستوري ځلېدلي دي.

د پښتو مدون ادب

بې له عوامي ادبه، د پښتو په مدون او کتابی ادب کښي هم مېرمن سمه برخه لري، او موږ ګورو چي د پښتو په نظم او نثر کښي د مېرمني پالونکی او برکتي لاس خپل کار کوي، او خلاقه قریحه ئې ډېر ګلالي او ښکلي بچي پخپله غېږ کښي روزي.

د پښتو د مدون ادب اکثره برخه اوس زموږ له لاسه وتلې او ضایع سوې ده، مګر داسي ښکاري چي مېرمني له پخوا څخه په ادبي حرکاتو کښي لاس لاره او کوم وخت چي محمد هوتك خپله پټه خزانه سره راټولوله نو ده ددغه کتاب یوه برخه د پښتنو مېرمنو شاعرانو لپاره وټاکله او د همدغه مرحوم مؤلف مشکوره سعیه ده چي اوس موږ د پښتو په ادبي تاریخ کښي ځیني فاضلي مېرمني پېژنو.

رابــعــه

د پښتو یوه بله قدیمه شاعره رابعه ده چي د محمد هوتك په قول د بابرشاه په زمانه کښي په کندهار کښي وه، او دغه تذکره نگار ئې یوه رباعي په پټه خزانه کښي ضبط کره.

ارسال مقالات: info@arianafghanistan.com و یا spineghar@gmail.com

د رابعي د ژوند او كورنۍ هيڅ حال دغه مؤلف نه ليكي خو دغه يوه منقوله ئي هم د معنی او هم د لفظ له پلوه ډېره قيمتي ده او داسي ښكاري چي رابعه يوه پخه او فكوره شاعره وه او د ۹۲۰ هـ په حدودو كښي ژوندۍ وه.
شعراوُ د انسان په ژوندانه كښي د درد او ميني پر موضوع باندي ډېر او ډول ډول مضامين پيدا كړي دي، مولوی بلخی ويلي وه :

از شبنم عشق خاك آدم گل شد — صد فتنه و شور در جهان حاصل شد
صد نشتر عشق بزرگ روح زدند — يك قطره از آن چكيد و نامش دل شد

عراقی د درد او ميني فلسفه پخپل شاعرانه منطق كښي داسي رانغښتي وه :

نخستين باده كا ندر جام كردند — ز چشم مست ساقی وام كردند
به عالم هر كجا درد دلی بود — بهم كردند و عشقش نام كردند

د تفكر په همدغه لړ كښي رابعي يوه رباعی ويلي ده او ډيري ارتي معناوي ئي پكښي ځای كړيدي. د صوفيانو او اشراقي پوهانو داسي فكر دی، چي انسان له يوه لوړه مبداء څخه راپيل سوی دی، او دده روح تل د هغه د خپل اصلي وطن تلاښ كوي او دا دنيا د بيلتانه او د درد او كرومه ډك كور دی، نو ځكه د ژړا او نفير يوه مسلسله او نه شلېدونكي سانده د نيستان په دود دلته او هلته اروېدله كيږي او د مولوی بلخي په قول :

كز نيستان تا مرا ببريده اند — از نفيرم مرد و زن ناليده اند
هر كسی كو دور ماند از اصل خويش — باز جويد روزگار وصل خويش

رابعي همهغه د بيلتانه د سوي او كرومه ډكه دنيا او د انسان گرفتاری او مجبوريت په يوه رباعی كښي داسي څرگند كړی، دا وايي :

آدم ئي زمكي وته راستـــون كا
په اور د غم ئي سوی لړمـون كا
دوزخ ئي روغ كا پر مخ د زمكي
نوم ئي د هغه، دلته بيلتـــون كا

(پټه خزانه ۱۹۵)

په لومړی بيت كښي د الم اصالت عقيده چي وروستني ځني پوهان لكه شوپنهاور او د پسميزم د مكتب شاگردان د هغي پر خوا دي، ښكاره سوېده او دوهم بيت له مبداء فياضه د انسان فراق او بيلتون رانبيي اما دغسي افكار خو د پښتو ادب په فكري پانگي كښي له نورو خواوو څخه را وارد سوي او ځای ئي نيولی دی مگر دا د پښتو د ملي تفكر اصلي اجزاء نه دي.

نيكبخته :

په پښتو مېرمنو شاعرانو او پوهانو كښي بله قديمه ښځه مېرمن نيكبخته د شيخ الله داد مموزی لور او د اشنغر اوسېدونكي وه، چي ددي د ژوندانه وخت د ۹۶۰ هـ حدود دي، او شيخ امام الدين پخپل كتاب اوليای افغان كښي ددی احوال ليكلي دي. دا مېرمن

د متی زو مشهوري عرفاني او علمي کورنی ته ور واده سوه. میړه ئي شیخ قدم او زوی ئي هغه مشهور شیخ قاسم افغان دی، چي په هند کښي په ولایت او کرامت ډېرشهرت لاره او د اکبر مغولي پاچا په قصر کښي تزلزل اچولی ؤ.
نېکبختي په (۹٦۹ هـ) کال په پښتو ډېر مواعظ او پندونه نظم کړل چي هغه یو کتاب سو، او نوم ئي ارشاد الفقراء پر کښېښود، دا کتاب د محمد هوتك په لاس کښي ؤ، او له هغه څخه ئي یو څو ټوټي د نصیحت نظمونه رانقل کړي دي چي د پټي خزاني په وسیله ئي موږ پېژنو.
د نېکبختي پلرګنی او خسر ګنی دواړه د پښتو علمي او عرفاني کورنی دي او ډېر تالیفونه او کتابونه له دوی څخه پاته دي چي د شیخ امام الدین متی زی په تاریخ او د نعمت الله په مخزن کښي ذکر راغلی راځي.
د نېکبختي له زهد او تقوا او عرفاني مقامه څخه ښکاري چي پښتنو مېرمنو یوازي په مادي کارو کښي حصه نه درلوده، بلکي په معنوی دنیا کښي ئي هم د نورو رهنمایي کوله.

د څلورمه برخی پای

دوام لری

** * **

لمړی برخه:

http://www.arianafghanistan.com/UploadCenter/Habibi_A.H/a_h_habibi_pa_pachto_ke_de_mermoney_barkha_۰۱.pdf

دوهمه برخه:

http://www.arianafghanistan.com/UploadCenter/Habibi_A.H/a_h_habibi_pa_pachto_ke_de_mermoney_barkha_۰۲.pdf

دریمه برخه:

http://www.arianafghanistan.com/UploadCenter/Habibi_A.H/a_h_habibi_pa_pachto_ke_de_mermoney_barkha_۰۳.pdf